

ESTE EMIL CIORAN ELEVUL FIDEL AL LUI NAE IONESCU?

Mara Magda MAFTEI

Academia de Studii Economice, București

Această lucrare își propune o scurtă prezentare a influenței pe care Nae Ionescu a exercitat-o asupra lui Emil Cioran. De fapt, se vrea o accentuare a câtorva trăsături ale fenomenului Nae Ionescu și preluarea acestora de către Cioran, reprezentant fidel al „tinerei generații”, prin internalizarea, ca și prin negarea ulterioară a mediului și a ideilor care l-au format. Spre deosebire de profesorul său, care și-a menținut până la moarte doctrina sa filozofică, inclusiv opțiunea politică, la Cioran se distinge clar etapa sa românească de cea a scrierilor franceze: prima este o construcție bazată pe evenimentele din România și învățătura lui Nae Ionescu promovată în cadrul „tinerei generații”, în cea de a doua se străduiește să nege opțiunile din tinerețe. De asemenea, la Cioran jocul paradoxurilor și al contradicțiilor crează prin el însuși un text, ceea ce dovedește încă o dată formația de gânditor, nu de filozof al românului emigrat în Occident; detașarea de sistem, asumarea existenței ca pe o tragedie, ridicarea propriei experiențe la capacitatea de generare a unor *elemente-fapte*. Direcția generală adoptată de către Cioran a fost, în mare, conservarea sau detașarea de ceea ce profesorul său i-a inculcat în tinerețe.

Emil Cioran și Nae Ionescu - afinități și diferențe.

O perioadă culturală extrem de efervescentă, polemică a fost cea desemnată prin referire la „tânăra generație”, generație care a migrat de la spiritual, la politic, pe urmele mentorului său, Nae Ionescu. Tot ceea ce a dezbătut „tânăra generație” pornește de la Nae Ionescu: experiența (care se bazează pe senzații și nu pe demonstrații, precum în cazul dilemelor legate de existența lui Dumnezeu, pe care Nae Ionescu o rezolvă simplu: „deduceți existența lui Dumnezeu din experiență, o primim, cu o singură condițiune: să ne înțelegem asupra conceptului de experiență. Dacă experiență înseamnă experiență sensibilă, atunci, evident, este o dovadă care nu se poate face. Dar dovada acestei afirmațiuni se poate face atunci când experiența este ceva mai largă decât această experiență sensibilă¹⁾), sinceritatea, aventura, autenticitatea, accentul pe gândirea proprie, cea dintâi condiție pentru cine vrea să facă filozofie, urmată apoi de efectivă trăire a problemelor filozofice, încrederea în religia creștină, ca fiind religia celor puternici, contrazicându-l pe Nietzsche, care vedea în aceasta o religie a milei, a supușilor, a celor slabi. Pentru Cioran religia nu este însă bună decât dacă constituie un impuls: „un popor religios, adică fanatic, profetic și intolerant, chiar dacă este lipsit de capacitate politică, își deschide un drum în lume datorită pasiunii lui religioase²⁾. Nae Ionescu avea o cu totul altă înțelegere vizavi de problema religiei, respectiv de existența lui Dumnezeu, care nu se poate dovedi, dar este percepută la nivelul experienței sensibile: „.....existența lui Dumnezeu nu se poate dovedi. Ea se poate cel mult arăta. Existența lui Dumnezeu

1 Nae Ionescu, *Curs de filosofie a religiei*, Editura Eminescu, 1998, p. 65.

2 E. Cioran, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 63.

este o chestiune de legătură directă și de trăire în condițiunile, în cadrul restrâns al experienței sensibile³.

Nae Ionescu prevedea (vezi cazul Cioran, care visează la o Românie, ce domină toată Europa), creșterea populației României la 50 de milioane într-un secol, urmată de cucerirea Europei, căci neamul este, de fapt, o generație unită printr-un suflet comun, la temelia căruia se află credința ortodoxă. Există de asemenea o ortodoxie pur românească, și anume: felul nostru propriu de a interpreta religia creștină și de a o trăi, ceea ce a dus la dezvoltarea unei concepții spiritualiste în epocă (vezi ancheta *Noua spiritualitate*, inițiată în *Tiparnița literară* de către Petru Comarnescu în 1928).

Nae Ionescu iubea lumea patriarhală, orgoliul lui Nae Ionescu fiind acela de a gândi ca un țăran autentic, de a se reîntoarce la trecutul țăranesc; el tinde spre o libertate spirituală, care merge până la anarhism pur. În *Schimbarea la față*, Cioran scrie: „cu țăranii nu putem intra decât prin poarta de dos a istoriei. Toată România miroase a pământ”⁴. Peste ani, în 1977, la Paris, în interviul acordat lui F. Savater, după ce încercase ani întregi să șteargă urmele legionare ale trecutului său, Cioran se declară adept al mentalității țăranului român, „țăranul acela care nu crede în nimic, care crede că omul e pierdut, că nu e nimic de făcut, care se simte strivit de istorie. Ideologia asta de victimă este și concepția mea actuală”⁵. E greu de crezut cum un om care a făcut o viață apologetică neputinței și a nimicniciei propriului său neam se poate dezlega de toată această instruire și a nega tot trecutul, din alte scopuri decât propagandiste. Să nu uităm că lui Cioran i-a fost până la moarte teamă de a se recunoaște român până la capăt!

Ca și întreaga generație, Cioran va aproba la Nae Ionescu respingerea pozitivismului și a îndoielii metodice de tip cartezian, preferând, pe urmele profesorului, experiențele proprii și drumul spre o existență integrală. Pentru Cioran, filosofia este originalitate și are un caracter absolut; învățături preluate, apropo, de la Nae Ionescu. De altfel, în gândirea lui Nae Ionescu, ca și la Cioran, mai târziu, actul propriu-zis al filozofării era mai important decât filozofia în sine, filozofia devine la Cioran confesiune propriu-zisă. Cioran se declară el însuși gânditor, nu filozof, nu un creator de sisteme, adoptând, în marginea subiectivității, mărturisirea scrisă, la fel de bine cum Nae Ionescu ura sistemul și, în plus, ura cuvântul scris, la el totul fiind oratorie, proces prin care construiește însuși demersul înțelegerii și perceperii divinității, totul pornind de la propria capacitate de a filtra realitatea: „dacă eu aș pleca de la anumite fapte din lumea reală, dacă aș pleca de la anumite sentimente trăite de mine, cari sunt, evident, o existență relativă, atunci eu aș construi această existență absolută printr-un proces de inducțiune și, în ultimă analiză, printr-un proces de trecere la limită”⁶. Nae Ionescu descoperă o renaștere a sufletului mistic între cele două războaie mondiale, transferă această credință „tinerei generații”, tendință polemizată ulterior de către M. Ralea, C. R. Motru, care văd o neconcordanță între firea românilor și misticismul propriu-zis, poporul român fiind departe de contaminarea cu elemente mistice. Dar misticismul lui Nae Ionescu provine din refugiul spre religie pentru a explica marile tragedii și neîmpliniri ale

3 Nae Ionescu, *Curs de filosofie a religiei*, Editura Eminescu, București, 1998, p. 70.

4 E. Cioran, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 42.

5 ****Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 16.

6 Nae Ionescu, *Curs de filosofie a religiei*, Editura Eminescu, București, p. 129-130.

omului în univers, și cine le-a putut sintetiza cel mai bine de-a lungul timpului dacă nu misticii; din păcate, românii nu s-au născut mistici!

Profesorul a publicat multe articole spiritualiste și ortodoxe în *Cuvântul, Ideea Europeană*. Pe Cioran însă l-a atras doar „latura chinuită a misticii” și consideră că mistica îți relevă, după multe întrebări și chinuri, adevărul suprem, și anume nimicul, „nimicul este țelul suprem”, cel care „începe după Dumnezeu”, căci „Dumnezeu este nimic”, după cum spunea „Meister Eckhart, „cel mai profund mistic al tuturor timpurilor”⁷. În final, Cioran, cu toate încercările lui de deghizare a realității obiective, pe care el o simte ca fiind profundă, se întoarce spre scepticism: nu există adevăr, pentru că nu există nimic de descoperit, nu se poate căuta esența într-un nimic, într-un gol existențial.

Într-un articol dedicat lui Nae Ionescu, *Nae Ionescu și drama lucidității*, publicat în *Vremea* în 1937, Cioran scrie despre mentorul său: „este singurul profesor de la care am învățat ce pierdere mare e cunoașterea....atâta vreme cât rămânem în cadrele condiției umane, salvare nu există. Orice om, din moment ce știe că există, nu se mai poate mântui, decât negându-și principiul individuației sale”⁸. Nae Ionescu și-a dat seama că pentru a trăi trebuie găsite anumite formule de echilibru, el le-a găsit în Dumnezeu și naționalism, astfel explică Cioran dorința de putere a profesorului său, apropierea de Garda de Fier. Când Nae Ionescu descoperă că scopul oricărei vieți este chinul, se produce glisarea spre extrema dreaptă. Profesorul a fost învinuit de împingerea multor tineri ai generației '27 spre Mișcarea legionară. Nimeni nu poate ști dacă adeziunile acestora au pornit din cauza contextului economic, social precar, sau datorită influenței exercitate de către profesor. Când Cioran ajunge în Germania în noiembrie 1933, devine entuziasmat de ordinea politică hitleristă, pledează pentru implicarea tinerilor în politică, trimite articole publicațiilor din țară, prin care își manifestă clar sentimentul revoluționar: *România în fața străinătății, Impresii din Munchen. Hitler în conștiința germană, Revolta sătuilor*, în care scrie „ce a pierdut omenirea dacă s-a luat viața câtorva imbecili?”. Întors în țară, Cioran continuă publicarea articolelor pe același ton, de exemplu, „În preajma dictaturii”, arată că Mișcarea Legionară favorizează moartea eroică, un deziderat convertit de Cioran în obiectiv notoriu al discursurilor sale filozofice. Dar, spre deosebire de Nae Ionescu, Cioran vede în mișcare favorizarea caracterului iraționalist, care accentuează ideea de eroism, dragă lui Cioran, dar nu se bazează pe iluzia conform căreia aceasta ar fi o mișcare spirituală. Cu totul paradoxal, la începutul anului 1933, și anume în 2 ianuarie, el publică în *Calendarul* în articolul *Între spiritual și politic* un aspru asalt împotriva politicizării „noii generații”: „speranțele care s-au pus în noua generație au fost, în această privință, profund înșelate. Aproape întreaga generație este politicizată. Mai sunt numai câțiva izolați cari continuă cu probleme serioase, însă pentru aceștia viețuirea într-un astfel de mediu a devenit o imposibilitate”⁹.

Deși Nae Ionescu era antiliberal, Cioran vede în liberalism soluția salvatoare pentru România, scriind că România datorează tot ceea ce este liberalilor, dar își motivează cumva ieșirile spre naționalism, prin interesul său pentru țara sa, iar la vremea respectivă România nu putea fi decât animată de idei revoluționare,

7 ****Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 130.

8 în G. Stănescu (ed.), *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi*, Criterion Publishing Co, Inc, București, 1998, p. 114.

9 Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la Criterion*, Editura Humanitas, București, 2003, p. 101.

într-un fel congruente cu situația existentă pe plan european. După 1937 Cioran devine și mai implicat în fenomenul politic; în *Renunțarea la libertate*, el cere „să vină dictatura”, deși așa cum își mai abandonase o dată în 1933 experiențele proprii în favoarea politicului, la fel în 1937 va fi profund cuprins de o criză religioasă și publică *Lacrimi și Sfinți*. În noiembrie 1937 pleacă la Paris, ca bursier al Institutului Francez din București; în toamna lui 1940 revine în țară, tocmai când Garda de Fier se afla la putere, iar România era stat național-legionar, prilej cu care ține la Radio București conferința cu tema *Profilul interior al Căpitanului*; se știe de asemenea că Cioran i-a trimis lui Codreanu un exemplar din *Schimbarea la față a României*, sperând că volumul va fi pe placul acestuia. Codreanu însă nu a văzut în carte accesele revoluționare de care avea nevoie pentru a-și promova politica. Din februarie 1941, când va pleca definitiv din țară și până la moarte, Cioran va încerca continuu să-și deghizeze simpatiile legionare, modifică părți din *Schimbarea la față*, cele referitoare la considerațiile sale vizavi de evrei și maghiari. Pasiunea lui Cioran pentru România a durat numai între noiembrie 1933-ianuarie 1941; o dată cu plecarea din țară începe interesul de a retracta tot ceea ce a spus sau scris în perioada sa românească, menținându-și însă până la moarte dezgustul său față de poporul român, care nu are abilitățile necesare pentru a deveni națiune. Cu totul altfel este cazul profesorului său, care moare profund convins de credințele sale politice și fără a renunța la foștii săi colaboratori. Mai mult chiar, Cioran se întoarce împotriva lui Nae Ionescu, considerându-l singurul vinovat de încadrarea tinerilor în Mișcarea legionară, (a se vedea textul *Țara mea*). Îl ura pe rege, întâmplător și Nae Ionescu îl ura pe rege, și tocmai această antipatie, motivează Cioran a determinat înclinația tinerilor spre Garda de Fier, ca și mediul destul de instabil politic din România perioadei interbelice. Dacă ne gândim că una dintre trăsăturile „tinerei generații” era cultivarea sincerității, Cioran a avut grijă pe tot parcursul existenței sale franceze să facă uz exact de opusul acesteia, oferind un spectacol al contrariilor, al plăcerii la nivelul sintaxei, mai ales: „Garda de Fier era un complex de mișcări; mai mult o sectă smintită decât un partid”¹⁰. Cioran rescrie în Franța ceea ce a publicat în românește, îi lipsește însă avântul, convingerile tinereții, ca și necesitatea de a fi antrenat activ în ceva, în ceva productiv la nivel de masă, nu la nivel ideatic. Tocmai de aceea Cioran nu este un filozof, el nu scrie pentru a crea un sistem, el a moștenit foarte bine de la profesorul său pasiunea pentru oratorie și scrie, în lipsa maselor, care trebuie bulversate, pentru obținerea unor efecte stilistice. Stilizează limbajul, în manieră poetică, fără un scop precis.

Nae Ionescu ura democrația, definindu-și doctrina prin „realism, autohtonism, ortodoxie, monarhism”¹¹. Era greu de imaginat cum se poate conjuga furia sa antiliberală cu firea sa contemplativă, de artist. La el domina curiozitatea, care, conform unor cercetători l-a împins spre Mișcarea Legionară. Dar acest elogiu adus de el autenticității trăirii și a experienței nu însemna anularea absolută a gândirii sistematice, căci o astfel de gândire presupune acceptul corelațiilor prezente totuși în exercițiul oratoric ionescian, al „corespondențelor sistematice, al pozițiilor corelative dintre diferitele soluții date în problemele diferitelor câmpuri filozofice. O soluție metodică implică în chip necesar anume concluziuni de fapt – și un principiu unic nu poate duce la concluzii divergente”¹².

10 E., Cioran, *Țara mea*, Editura Humanias, București, 1996, p. 32.

11 în G. Stănescu (ed.), op. cit., p. 430.

12 Mircea, Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la Criterion*, Editura Humanitas, București, p. 43.

În realitate, Nae Ionescu împreună cu întreaga generație '27, a încercat formarea unei Români puternice, promovarea literaturii, a culturii românești în general, pe plan european, și au pornit de la o orientare spiritualistă, ortodoxistă, apropiate de modelul românesc al existenței. Dacă au fost împinși de istorie spre accente extreme, dacă mulți s-au ratat în închisorile comuniste, sau în lumea largă, dacă unii s-au realizat, dar s-au dezis de impulsurile lor din tinerețe, această vină nu mai poate fi considerată ca aparținând celui care i-a adunat, i-a instruit, le-a dat posibilitatea de a se afirma, pe unii i-a trimis chiar la studii în străinătate (vezi cazul lui M. Sebastian). Tocmai divergențele din însuși cadrul generației s-au dovedit a fi prolifică pentru formarea și propulsarea lor ulterioară. Multe dintre trăsăturile cultivate de către Nae Ionescu nu au fost acceptate de către toți membrii „tinerei generații”, așa cum nici Cioran, de exemplu, nu a acceptat istorismul, după cum reiese din articolul publicat de el în Calendarul, în 1932, *De la istorism la metafizică*: „toată activitatea de înțelegere istorică, de încadrare temporală a faptelor lumii culturale, de pricepere a spiritului obiectiv în expresiile lor multiple și concrete – fără necesitatea unei intervenții personale, fără atitudine și fără o productivitate spirituală – explică de ce istorismul a dezvoltat numai o înțelegere, dar nu o creație”¹³. Dimpotrivă, Nae Ionescu vede în om încercarea de a depăși istorismul, acesta fiind bun, căci reprezintă un barometru al neputinței individului, prins în timpul organic, luptându-se pentru împlinirea sa în coordonatele fixe ale timpului; din conștiința imposibilității stăpânirii timpului apare cea a imposibilității atingerii perfecțiunii, o limită rigidă la care se raportează toată istoria omenirii; dincolo perfecțiunea e țelul suprem și luminos, pentru că poate fi atins, tragedia omului vine din incapacitatea de a stăpâni limitele și de a ajunge la cunoașterea absolută, de a se bucura total de sentimente: *tragedia umanității se deduce din incapacitatea omului de a iubi în chip absolut, pentru că nici nu poate cunoaște în chip absolut*, era de părere Nae Ionescu. Limitele temporale îi dau însă omului posibilitatea de a realiza o dimensiune istorică, completată, în cazul lui Nae Ionescu, de năzuințe spirituale și religioase. Ideea de om împlinit, de om complet, iată obsesia lui Nae Ionescu, nu neapărat de om realizat social conform unor axe obscure, dar omul care mai devreme sau mai târziu va stăpâni veacul.

În filozofie, pentru Nae Ionescu, prima actul de filozofare propriu-zis, nu filozofia în sensul său propriu, de creare de sisteme, „de aceea originalitatea are în filozofie un sens deosebit. Ea nu însemnează a gândi cum nu s-a mai gândit până acum, ci numai a gândi direct, prin sine propriu”¹⁴. Maniera de a reflecta a profesorului l-a format pe Cioran în direcția speculării unui sistem, a refuzării de a opera cu niște concepte deja stabilite, totdeauna apte de a primi o formă nouă; subiectivitatea, tot pe această cale moștenită, l-a determinat pe Cioran să se numească gânditor, un fals filozof, obișnuit a sesiza contrariile la nivel stilistic, să le promoveze prin jocul părerilor. La Nae Ionescu, ca și la Emil Cioran, filozofia își asumă o poziție de echilibrare a eului în raport cu lumea. Dar ieșirea dintr-un sistem presupune intrarea în altul, căci universul este sistematic, nu asistematic, deși trebuie reținut că impactul eliberării creează „conștiința existenței proprii (dar și a existenței lumii deosebită de mine), răsfrângerea mea asupra mea însumi, existența conștiinței, a dublului (cunosc, sunt cunoscut)”¹⁵. Iar punctul de plecare al filozofiei

13 Ibidem, p. 101.

14 Ibidem, p. 46.

15 Ibidem, p. 52.

lui Nae Ionescu: să te autodescoveri, să înveți a-ți cunoaște și a-ți stăpâni limitele. Învățăturile profesorului îi produc lui Cioran perceperea propriei sale „conștiințe ca fatalitate....”, formula concentrată a vieții mele. Cred că am fost o viață întreagă mai mult decât conștient și asta a fost tragedia vieții mele”¹⁶. Cioran și-a internalizat filozofia lui Schopenhauer, Nietzsche, dar, spre deosebire de ei, nu s-a ridicat deasupra propriilor sale experiențe, nu s-a detașat de Ființă, de bolile spiritului, de exercițiile sufletului, de nelinișea vieții, căci a crescut la școala lui Nae Ionescu, cel care le transmitea studenților săi: „nu știi decât ceea ce trăiești tu. Orice drum e bun dacă duce în inima ființei tale, dar mai ales marile experiențe organice, riscurile, aventura: Un singur lucru e esențial: să rămâi tu, să fii autentic, să nu-ți trădezi ființa spirituală”¹⁷. Readuce metafizica la punctul în care ea devine cunoaștere de sine, într-un spațiu în care războiul pune și mai stringent nevoia libertății, admitând totodată că: „viața metafizică și viața religioasă sunt două terenuri deosebite și că ceea ce este cunoaștere într-un loc, este trăire în celălalt și că, prin urmare, chiar dacă metoda aceasta a definiției prin eliminare este nulă în metafizică, pentru că duce la nihilism, ea poate să nu fie nulă în domeniul conștiinței religioase, unde însemnează nu excluderea unei determinări, ci excluderea unei orientări a conștiinței noastre”¹⁸. Cioran preia ideea profesorului despre autenticitatea ființei și o dezvoltă astfel: „important este să-ți tragi seva din propriile-și adâncuri, să fii tu însuși într-un chip total, fără să te cobori la vreo formă de exprimare. A construi catedrale și a da bătălii țin de aceeași eroare”¹⁹.

În perioada interbelică, antisemitismul în România a fost mai mult unul de conjunctură decât din convingere. Garda de Fier îl promova, bineînțeles, iar o dată cu publicarea prefeței la volumul *De 2000 de ani*, cartea semnată de M. Sebastian, Nae Ionescu a fost acuzat și el de antisemitism, afirmația profesorului rămânând celebră *Iuda suferă și trebuie să sufere*. În apărare îi sar foștii studenți, dintre care notăm părerea lui M. Vulcănescu „cred că ceea ce spune Nae Ionescu despre destinul istoric al neamului lui Israel este exact și că, într-adevăr, prin aceasta se constituie Israel în veac, prin suferință”. Cioran în *Schimbarea la față* consideră că în România sunt prea mulți evrei, acuză democrația românească ca fiind aservită evreilor, dorește aruncarea acestora „pe o linie moartă”, îi consideră vinovați de împiedicarea cristalizării vieții românești. Urmează firesc afirmația: *capitalismul este epuizat ca etapă istorică și necesitatea unui naționalism mesianic în România*.

Nae Ionescu a disociat două atitudini metafizice: una antropocentristă, în care subiectul devenea centrul universului și răspundea pentru faptele sale, cealaltă teocentristă, care considera individul ca fiind doar un element din Univers, supus realității, și merge așadar într-o direcție dată. În publicistica sa, el lasă să se înțeleagă că omul nu poate transforma realitatea, dar persistă în el dorința mânturii; aici intervin, considerațiile legate de cunoaștere, de religie, iubire. Cioran și-a asumat învățăturile magistrului și, operând cu foarte multe contradicții, așa cum îi este caracteristic, ajunge să rețină viziunea antropocentristă, dar o viziune în care omul își impune cu forța propria existență și propriile idei, căci viața nu mai este, precum la Nae Ionescu, o formă de cunoaștere, nu mai rămâne la nivelul unei probleme de conștiință, ea devine act și trebuie deci analizată în forma ei palpabilă, la propriu

16 *** *Pro și contra Emil Cioran – între idolatrie și pamflet*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 67.

17 vezi G. Stănescu (ed.), op. cit.

18 Nae Ionescu, *Curs de filosofie a religiei*, Editura Eminescu, București, p. 147.

19 E., Cioran, *Sfârtecarea*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 49.

„în tine există totul, și spațiu din belșug pentru continentele cugetului”²⁰. Din cealaltă perspectivă naeionesciană de a privi omul, Cioran a reținut neputința lui, mereu prins între contrarii, cu conștiința fatalității, cu Sabia lui Damocles deasupra capului, incapabil de răzvrătiri majore, „neputând trăi decât dincoace sau dincolo de viață, omul e amenințat de două ispite: de imbecilitate și de sfințenie: de subom și supraom, niciodată el însuși”²¹.

Concluzii:

Nici un tânăr din generația '27 nu ar fi putut produce toată literatura de excepție fără înrâurirea maestrului său. Prin generația experiențialistă, România a ieșit în lume; dacă Nae Ionescu nu și-ar fi exercitat atât de mult influența asupra tinerilor, dacă și condițiile politice ar fi fost mai stabile, mai controlabile, Cioran nu ar fi putut să-și proiecteze opera la dimensiuni globale. Chiar dacă Cioran a negat ulterior înrâurirea profesorului, legăturile lui cu Garda de Fier, acest lucru reprezentând partea deplorabilă a omului Cioran, chiar dacă și-a detestat apartenența la neamul românesc și în ciuda contradicțiilor promovate cu bunăștiință, Cioran rămâne pentru noi un tânăr format de către Nae Ionescu, membru fidel al „tinerei generații”, simpatizant al Gărzii de Fier, fără a se fi înrolat cu acte în regulă, omul, care și-a criticat cel mai mult din toată istoria literaturii române de până în prezent, poporul pentru lipsa lui de atitudine în fața istoriei și incapacitatea de a se transforma în națiune, un fals filozof, așa cum se autocaracterizează, iar pentru francezi - românul care a cucerit Editura Gallimard.

Referințe bibliografice

1. Cioran, E., *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 2001.
2. Cioran, E., *Sfârtecare*, Editura Humanitas, București, 1995.
3. Cioran, E., *Îndreptar pățimaș*, Editura Humanitas, București, 1991.
4. Cioran, E., *Tratat de descompunere*, Editura Humanitas, București, 1992.
5. Cioran, E., *Țara mea*, Editura Humanitas, București, 1999.
6. Ionescu, N., *Curs de filosofie a religiei*, Editura Eminescu, București, 1998.
7. Stănescu, G., (ed.), *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi*, Criterion Publishing Co, Inc, București, 1998.
8. Vulcănescu, M., *De la Nae Ionescu la Criterion*, Editura Humanitas, București, 2003.
9. ****Pro și contra Emil Cioran – între idolatrie și pamflet*, Editura Humanitas, București, 1998.
10. ****Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, București, 2004.

20 E., Cioran, *Îndreptar pățimaș*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 37.

21 E., Cioran, *Tratat de descompunere*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 204.